

Magyar kőris (*Fraxinus angustifolia* subsp. *danubialis*) erdőművelési tulajdonságai

A magyar kőris erdésztszadalmunk egyik kevésbé ismert és elismert fajtája. A magas kőristől való vélt és valós különbségének nehézségei vezettek ahhoz, hogy e faj morfológiai, ökológiai tulajdonságai kevésbé ismertek. Az Erdészeti Lapok idei évfolyamának számai jelentős mértékben hozzájárulhatnak ezen „ismeretlen” fajjal alaposabb megismeréséhez, s talán az újrafelfedezéséhez is.

Míg az alapfaj, a keskenylevelű kőris (*Fraxinus angustifolia*) szubmediterrán flóraelem, mely megtalálható Északkelet-Afrikától kezdve a Földközi-tenger mentén egészen Törökországon át Észak-Iránig, addig a magyar kőris a Kárpát-medence, a Bécsi-medence és a Morva-medence területein tenyészik.

A faj morfológiai jellemzése és termőhelyi igénye az Erdészeti Lapok idei számaiban megtalálhatók. Ezt csak a termékkel kapcsolatos tulajdonságokkal bővíteném: az érett magyar kőris termései a fűrtökben homogén világosbarnák, ezzel szemben a magas kőris termései fűrtökeinek színe heterogén, a világosbarna árnyalattól a szürkés(feketés) barnáig szinte minden szín megtalálható. A teljesen érett magas kőris mag ellipszis, a magyar kőris magja pedig erősen lapított ellipszis keresztmetszetű.

Termésének gyűjtése, kezelése, valamint a csemetenevelés hasonló, mint a magas kőrisé. A kőrisek magja az ún. ortodox átfekvő magok közé tartoznak, ami azt jelenti, hogy nemcsak fizikailag akadályozott a termés a csírázásban, hanem maga a termés sem fejlődött még ki.

Termését viaszérett és technikailag érett állapotban is lehet gyűjteni. Zöldérésben lévő termés gyűjtés esetében 16 hét meleg (20 °C) kezelés szükséges, melynek célja az embrió növekedésének biztosítása. Ezután 16 hét alacsony hőmérsékleten való tárolás következik,

melynek célja az embrió ébresztése. Számos szerző foglalkozott a kőrismagvak átfekvésének és a vetés előtti kezelésének vizsgálatával (Suszka, et al., 1994). Ezek közül említék néhány javaslatot:

– vetés előtt 8-10%-ra szárítás, tárolás 16 hét 20 °C-on, vagy tárolás 20 °C-on, majd 3 °C-on, szárítás tárolás -3 és -5 fok között;

– a teljes érett magot kamrában, pincében ömlesztve tárolni, 3-4 naponta forgatni, öntözni, homokban rétegelni, fagyra így nem érzékeny;

– a teljes érettségi állapotban lévő mag -5 °C-on több évig is tárolható csírázási veszteség nélkül (akár 12 évig is, Suszka et al. 1994);

– októberi szedés, 1 évre száraz hideg tárolás és őszi vetés;

– korai szedés (augusztus), 2-3 napi nedvesítés rétegelés homokban, 2 fokok tárolás, vetés tavasszal,

– ősszel vetni, vagy rétegelni 3 hónapon át 12-15 °C-on, majd 4-5 hónapon át 0 °C-on; vetés április vége.

A termés gyűjtéskori víztartalmát (14-15%) jelentősen kell csökkenteni a tárolás során, azaz mintegy 7-10%-os víztartalomra. (Megfigyelések szerint, ha a terméskocsány kezd elszíneződni, a gyűjtését meg kell kezdeni, ha csak később tudjuk szedni a termést, akkor számolnunk kell azzal, hogy ortodox mag lévén, nagyon átfekszik a mag.)

Magjának csírázási és életképességi vizsgálata az ISTA (International Seed Testing Association – Zürich) által elfogadott szabványok szerint történik. Csíráztatás 20 °C-on; az első csírászámolást a 12., az utolsót pedig a 60. napon kell elvégezni. Az életképességi vizsgálatok általában TTC-vel (triphenil-tertrazolium-chlorid) történnek, amely a mag életképes részét festi meg. A magokat 18 órát vízben, majd 16-24 órát 30 °C-on TTC-ben kell áztatni.

Az indigócarminos eljárás során, mely a mag életképtelen részét festi meg, 20 °C-on 48 óra vízben való áztatás után 20 óra indigócarminos áztatás következik. Sok helyen alkalmazzák a röntgensugaras vizsgálatokat is (Suszka et al., 1994).

A magvetés, a gyűjtés idejétől függően, ősszel vagy tavasszal történik. Később ősszel (november) vetett magok esetében gondoskodni kell a megfelelő nagyságú takarásról (2-3 cm) a kifagyás megakadályozására. Mivel igen tápanyagigényes fajról van szó, a csemetekert „jobb” részeit érdemes kijelölni a magyar kőris vetésére. Bár a hazai csemeteszabványok alkalmazása jelentősen átalakult, általában 1/0 vagy 2/0 csemete nevelése a cél, melynek során 25 cm növény- és mintegy 25(30) cm gyökérhossz a megfelelő. Vetés során a vetőbarázdák távolsága 40-60 cm, szélességük 5 cm. Az egy folyóméterre vethető mag 100 db (100% használati érték). Növétérigénye: 19-25 cm².

A magyar kőris fiatalkori növekedése erőteljes, ami csak 40-60 éves kor környékén csökken jelentősen. Külföldi vizsgálatok alapján (Fraxigen, 2005) a keskenylevelű kőris természetes állományainak éves növedéke 12-15 m³, míg az ültetvényes állományoké 20-25 m³. Vágásfordulója 40-80 év, végvágáskori átlagátmérője 40-60 cm. Viszonylag korán virágzik: szabad állásban 20 éves korban is jelentős virágzásra lehet számítani, míg állományban általában 30-40 éves korban kezd el virágozni. Állományainak természetes úton való felújulóképessége hasonló mint a magas kőrisé, azzal a megjegyzéssel, hogy az árterületeken a vadkárosítás – nagyon szereti a vad –, valamint a lágyszárú- és cserjeszint gazdasága korlátozza az újulat megmaradását.

A magas és a magyar kőris hibridizációjának érdekességére, és e vizsgálat szükségességére Bartha professzor úr már felhívta a figyelmet (Bartha, 2006). Sajnos azonban, hogy idén, az e kutatási témakört is magába foglaló molekuláris genetikai pályázat nem nyerte el a bírálók szimpátiáját, támogatását. De talán a faj megkapja.

Frank Norbert

	Magyar kőris	Magas kőris
Termésfürt színe	(Homogén) világosbarna	(Heterogén) világosbarna – szürkés(feketés)barna
Ezermagtömeg	65-100 g	65-185 g
Maghossz	30-55 mm	30-40 mm
Terméshossz	12-19 mm	10-17 mm